

BOEKRECENSIE **RELIGIE**

Kunnen vrijzinnigen het wel zonder traditie stellen?

GELOOF ZONDER ZEKERHEID
Paul Rasor

Skandalon, 248 blz., € 21,95

★★★★★

De schrijver

Paul Rasor is theoloog en voorman van de 'Unitarian Universalists', een vrijzinnige geloofsgemeenschap in de Verenigde Staten. De komende twee jaar bekleedt hij het Gerhardus van der Leeuw Fellowship aan de universiteit van Groningen. Dit boek is de Nederlandse vertaling van 'Faith without Certainty', met een voorwoord van remonstrants hoogleraar Christa Anbeek.

De thematiek

Vrijzinnigen zijn er in soorten en maten. Je hebt de unitarische universalisten waartoe de auteur behoort, maar ook quakers, remonstranten, liberaal protestanten, humanisten, enzovoorts. Sommigen zijn christelijk, anderen spreken liever van 'joods-christelijke wotels' en weer anderen zijn expliciet atheïst. Maar wat hen bindt, zegt Paul Rasor, is de poging om religieus te zijn binnen het raamwerk van de Verlichting en een verzet tegen alles dat het individu klein houdt. Voor vrijzinnigen dus geen kerkelijk leergezag of traditie: de persoonlijke ervaring en de rede moet doorslaggevend zijn.

Rasor beschrijft in dit boek de belangrijkste filosofen, theologen en anderen die hier een bijdrage hebben geleverd. En, hoewel zelf overtuigd vrijzinnig, wijst hij op de vreemde paradox: vrijzinnigen willen geloof persoonlijk houden, maar ondertussen is die vrijzinnigheid zelf een stevige traditie. Dat effent de weg voor een aantal kritische vragen: kunnen we in het licht van het postmodernisme nog wel geloven in een werkelijk persoonlijke religieuze ervaring zonder traditie? En moeten we niet meer rekenschap geven van de fouten uit ons vrijzinnig verleden?

Boeiende stelling

Volgens de auteur behoren en behoorden de meeste vrijzinnigen tot de blanke elite: eenmaal financieel zelfstandig wilden ze dat ook in religieus opzicht worden. Maar ondanks hun mooie gepraat over emancipatie van ieder individu, stond hun eigen vrijheid vaak voorop. Zo constateert Rasor pijnlijk dat een aantal voormannen van de vrijzinnige beweging regelrecht racistisch waren.

Hij legt daarom zijn oor te luisteren bij de bevrijdingstheologie. Opvallend, want de bevrijdingstheologie heeft een fundamenteel andere opvatting van religie: vrijzinnigen willen de geloofsleer toetsen aan de rede, bevrijdingstheologen aan de sociale praktijk. En een religieuze ervaring is bij de laatsten geen spiritueel gevoel, maar de concrete ervaring van onderdrukking.

Ondanks deze verschillen, zegt Rasor, kan de bevrijdingstheologie de vrijzinnigheid een belangrijke weg wijzen, met name in haar realistische opvattingen over het kwaad, en haar nadruk op de beschermen van de waarde van de gemeenschap.

Opvallende zin

'Angst voor het Andere uit zich in vrijzinnige idealen als autonomie, zelfredzaamheid en dergelijke en weerhoudt ons ervan om in te zien dat we werkelijk sociale 'zelden' zijn. De vrijzinnige politieke en sociale theorie, die maar al te vaak weerklank vindt in vrijzinnige religie, neigt ertoe het individu tegen de gemeenschap te beschermen, tegen werkelijke betrokkenheid met het Andere.'

Reden om dit boek niet te lezen

Dit boek is een historisch en ook kritisch boek over een specifieke geloofstraditie van mensen die willen geloven zonder definitieve zekerheid. Voer voor theologen en anderen die graag rationeel over deze traditie nadenken. Maar als je graag afscheid wilt nemen van je eigen bekrompen religieuze traditie en je zoekt een boek om te leren hoe je in je eentje kunt geloven, is dit waarschijnlijk niet wat je nodig hebt.

'Angst voor het Andere uit zich in vrijzinnige idealen als autonomie en zelfredzaamheid'

Reden om dit boek wel te lezen

Paul Rasor geeft een helder historisch overzicht van het vrijzinnig protestantisme en de bredere vrijzinnigheid. Daarbij wijst hij eerlijk op serieuze kwetsbaarheden van deze traditie. Wat hem betreft moet de vrijzinnige theologie serieuzer gaan nemen dat mensen worden gevormd door een traditie en een gemeenschap.

Voor wie zich afvraagt wat dan nog de toegevoegde waarde van vrijzinnigheid is, zou ik zeggen: lees dit boek. Want het gaat niet alleen over deze specifieke traditie en haar toekomst, maar over de vraag die de christelijke theologie al een paar eeuwen bezighoudt: hoe moeten we ons verhouden tot de Verlichting?

Sjoerd Mulder